

OPETTAJA

Tehtävä 6.
Kartat, kylät, tiet

Tehtävän tavoitteena on saada oppilaat tutkimaan vanhaa karttaa sekä tunnistamaan samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Oppilaiden tulee oivaltaa muutokset, jotka ovat tapahtuneet muutaman sadan vuoden aikana. Harjoituksen tarkoituksena on myös kasvattaa oppilaiden kiinnostusta asioiden tutkimiseen, jotta he voivat esimerkiksi saada selville, mitä menneisyydestä on jäljellä, mitä alueella on tapahtunut jne.

Materiaali: Harjoituksessa tarvitaan kylän paikalliskartta, esimerkiksi lohkomiskartta. Muinaismuistosta tarvitaan myös tietoa (karttoja, nettisivuja). Ruotsissa voidaan käyttää nettisivua "Fornsök" ja Örnköldsvikissä nettisivua "Örnköldsvik 10 000 år".

Tehtävä 1.

Käyttäkää 1600- tai 1700-luvun karttaa (esimerkiksi lohkomiskarttaa) sekä mobiiliohjelmaa "Fornsök" tai vastaavaa tietoa kulttuurimuistoista. Valitkaa kartasta paikka ja tutkikaa, mitä muinaismuistoja sieltä löytyy. Verrattakaa vanhaa karttaa nykypäivän karttaan ja etsikää yksi tai useampi tunnistuspiste, esimerkiksi kirkko, tie, joki, mylly jne.

Miettimistä ryhmässä!

- Kuinka monta vanhaa taloa on jäljellä?
- Onko nykyinen tie samansuuntainen kuin vanhan kartan tie?
- Minkälaisia muinaismuistoja alueelta löytyy? (Röykkiöitä, asutuksia, irtolöytöjä, myllyjä, sahalaiteksia, virstanpylväitä, hirttopaikkoja jne.)

- Mitä merkkejä maankohoamisesta on nähtävissä?
Kuinka rantaviiva on muuttunut?
Onko jokien kulkusuunta muuttunut?
- Ovatko vanhan kartan peltomaat nykyisinkin peltuja?

Tehtävä 2.
Lisäharjoituksia eri ryhmille

Eri oppilasryhmät voivat tehdä tutkimusta samassa kylässä, jos ryhmät keskittyvät eri asioihin. Ryhmät voivat myös tehdä toisilleen erilaisia esityksiä. Harjoituksen selkeyttämiseksi seuraavaksi annetaan joi-
tain esimerkkejä tutkimuskohteista Korkean rannikon Gottnen kylän tehtävässä 2:1.

1. Menkää kylään ja etsikää jälkiä, jotka voivat olla lähtöisin esimerkiksi muinaismuistoista, kirkoista, muureista, teistä, vanhoista silloista, siltapaaluis-
ta tai laitureista, venevajoista, myllyistä tai niiden perustuksista. Ottakaa valokuvia näistä löydöistä ja laatikaa kuvakollaasi!

2. Hankkikaa lisää tietoa kylästä. Onko alueella erityistä historiaa tai perinteitä, onko alueella esi-
merkiksi oleskellut kuuluisia historiallisia henkilöitä? Kertomuksia ja taruja? Dokumentoikaa ne ja esittäkää ne muille ryhmille.

3. Rakentakaa pienoismalli kylästä sellaisena kuin se oli vanhan kartan aikaan.

OPETTAJA

Tehtävä 1a. ”Ollutta ja mennyttä!”

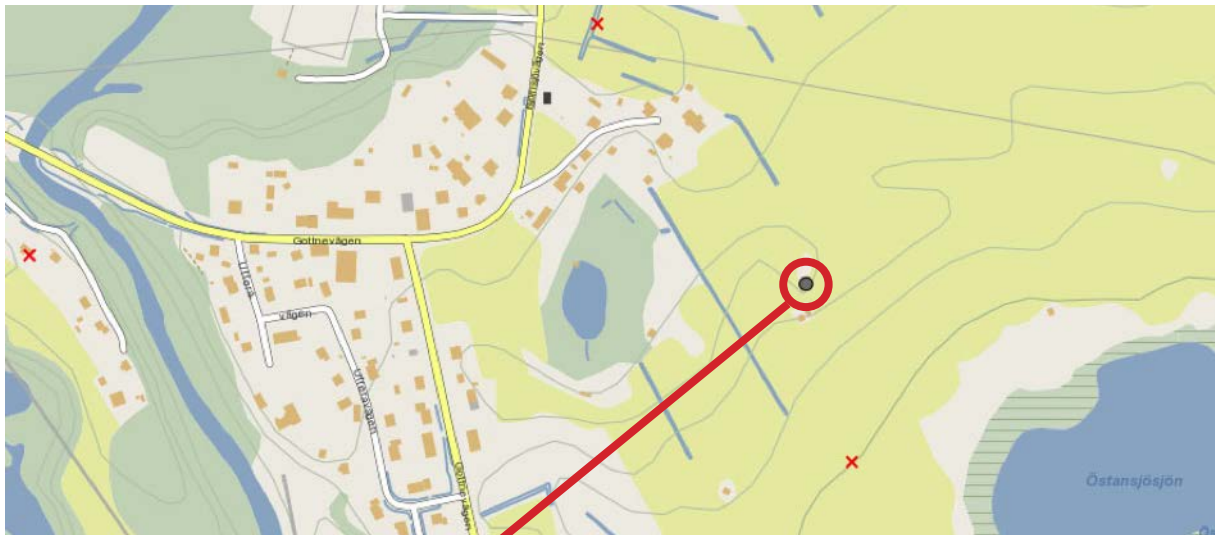
Östansjösjön-järven sekä Gottnen Moälvenin/Utterå-
nin alueella on erittäin paljon irtolöytöjä muinaisten
ihmisten jäljiltä viimeisimmän jääkauden ajoilta noin
10 000 vuotta sitten. Teidän tulee ryhmissä tutkiskella
Fornsök-nettisivun tai Fornminnen-mobiiliohjelman
osoittamia paikkoja! Tutkikaa oikealla olevaa tieku-
vausta ja alla olevaa karttaa!

Vieraillkaa kartan näyttämissä paikoissa!

Kartan itäpuolella on kaksi punaista ristiä ja yksi
harmaa piste. Menkää harmaan pisteen näyttämään
kohtaan, joka sijaitsee pellolla Östansjösjön-järven
ja kylän läheisen pienen lammen välissä. Kohde on
pellolle merkitty kukkula kahden ladon takana (katso
kuva)!

Miettimistä!

- Minkälainen kukkula on kyseessä? Onko se
rakennettu kukkula vai luonnonkukkula?
- Mitä paikalla on voinut tapahtua?

Kuva: Thomas Birkö.

Sukukumpu Gottnessa.

OPETTAJA

Jatkotehtävät!

Käyttäkää sen jälkeen Fornsök-nettisivua tai Fornminnen-mobiiliohjelmaa "Örnsköldsvik 10 000 år" ja selvittäkää, mikä kukkula on!!

Fakta

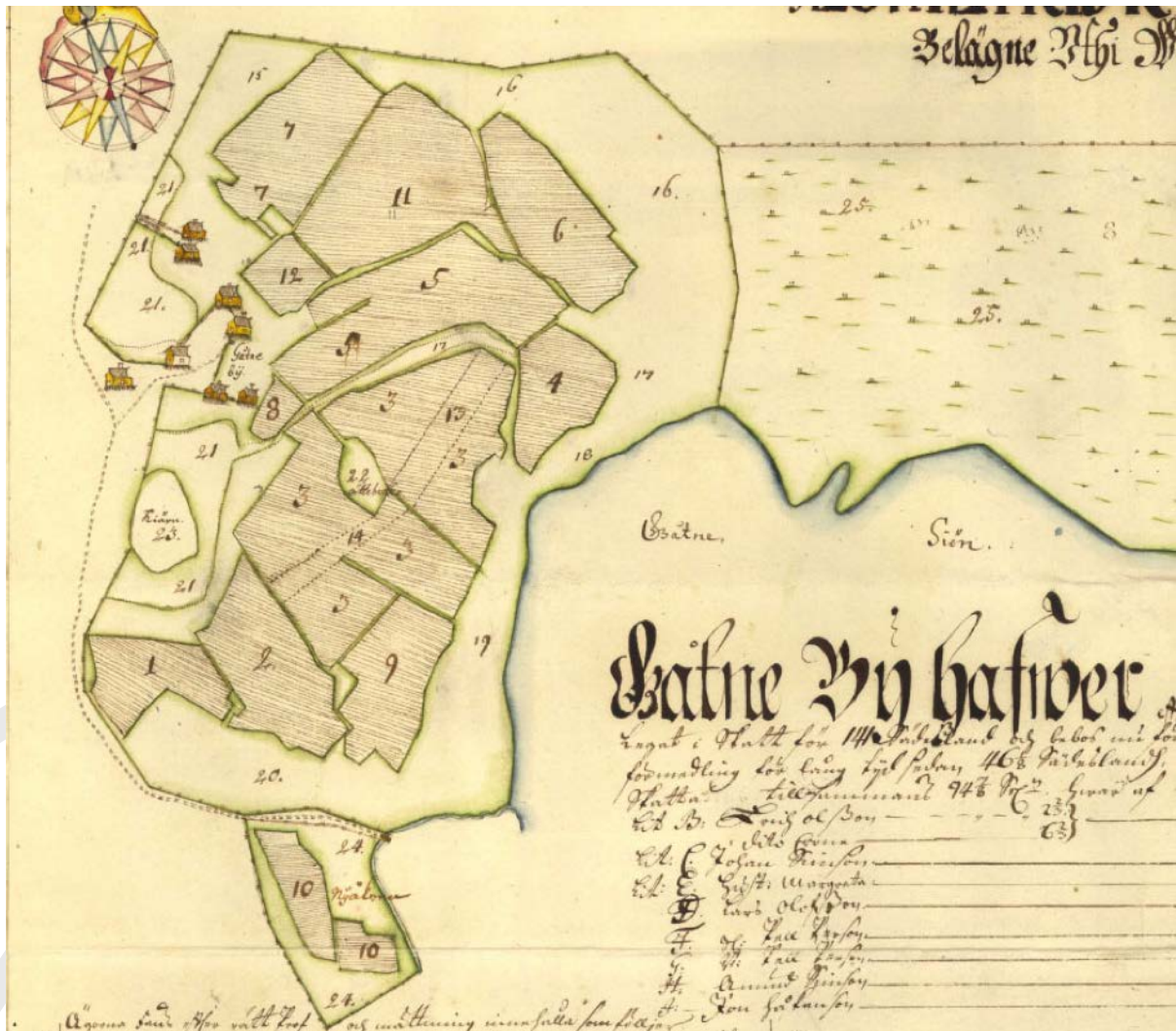
Perinteinen paikka. Paikalla on 40 x 20 metriä leveä (pohjoinen-etelä) ja yhden metrin korkuinen kumpu, jonka ulkopinta koostuu hiekasta ja sorasta. Keskuskohdassa on halkaisijaltaan kahden metrin ja syvyydeltään 20 senttimetrin kuoppa. Eteläosassa on lantakasa. Kohde sijaitsee niityllä. Se on merkitty vuodelta 1696 peräisin olevaan karttaan, jossa se mainitaan sukukumpuna ja sukuröykkiönä.

Miettimistä!

- Mikä on sukukumpu?

Fakta

Sukukumpu. Peltoja raivattaessa muodostuu usein peltosaarekkeitä eli sellaisia paikkoja, joissa on joko liian paljon kiviä tai peräti vesilähde. Näitä paikkoja on liian vaikea viljellä, joten niistä muodostuu peltosaarekkeitä. Niitä voi kuitenkin käyttää ihan muihin tarkoituksiin, sillä niihin voi esimerkiksi siirtää kaikki maasta löydettyvät kivet tai niitä voi myös käyttää hautapaikkoina, kuten tässä tapauksessa.

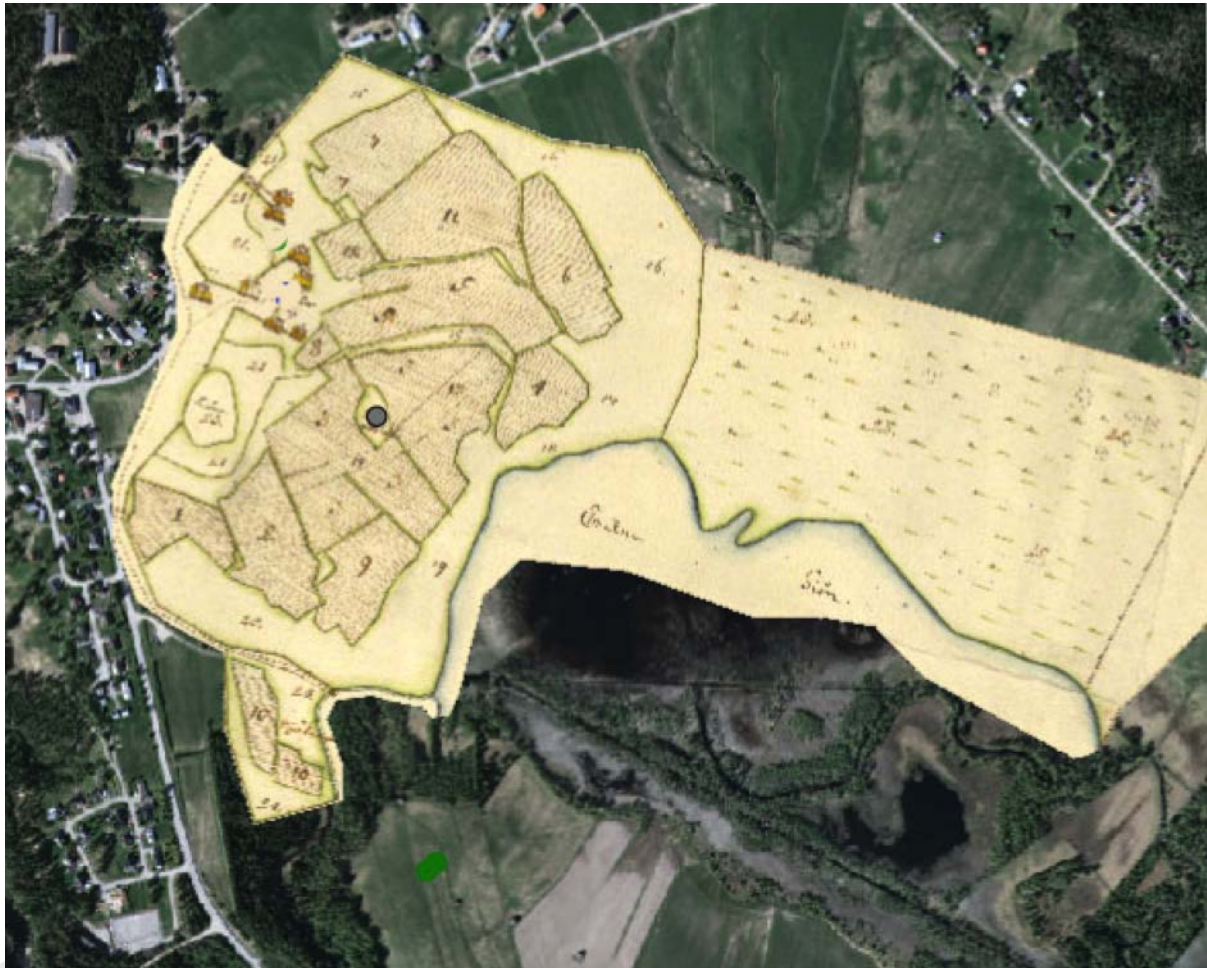
Vuodelta 1696 peräisin oleva kartta mobiiliohjelmasta "Örnsköldsvik 10 000 år".

OPETTAJA

Miettimistä !

- Löydätkö kartalta sukukummun?

Alla on vuodelta 1696 peräisin oleva kartta Gottnen kylästä nykypäivän ilmakuvakartan päälle asetettuna. Harmaa piste näyttää sukukummun sijainnin!

Kartta mobiiliohjelmasta "Örnsköldsvik 10 000 år".

OPETTAJA

Tehtävä 1b. ”Ollutta ja mennyttä!”

Östansjösjön-järven sekä Gottnen Moälvenin/Utterånin alueella on erittäin paljon irtolöytöjä muinaisten ihmisten jäljiltä viimeisimmän jääkauden ajoilta noin 10 000 vuotta sitten. Teidän tulee ryhmissä tutkiskella Fornsök-nettisivun tai Fornminnen-mobiiliohjelman osoittamia paikkoja! Tutkikaa oikealla olevaa tiekuvausta ja alla olevaa karttaa!

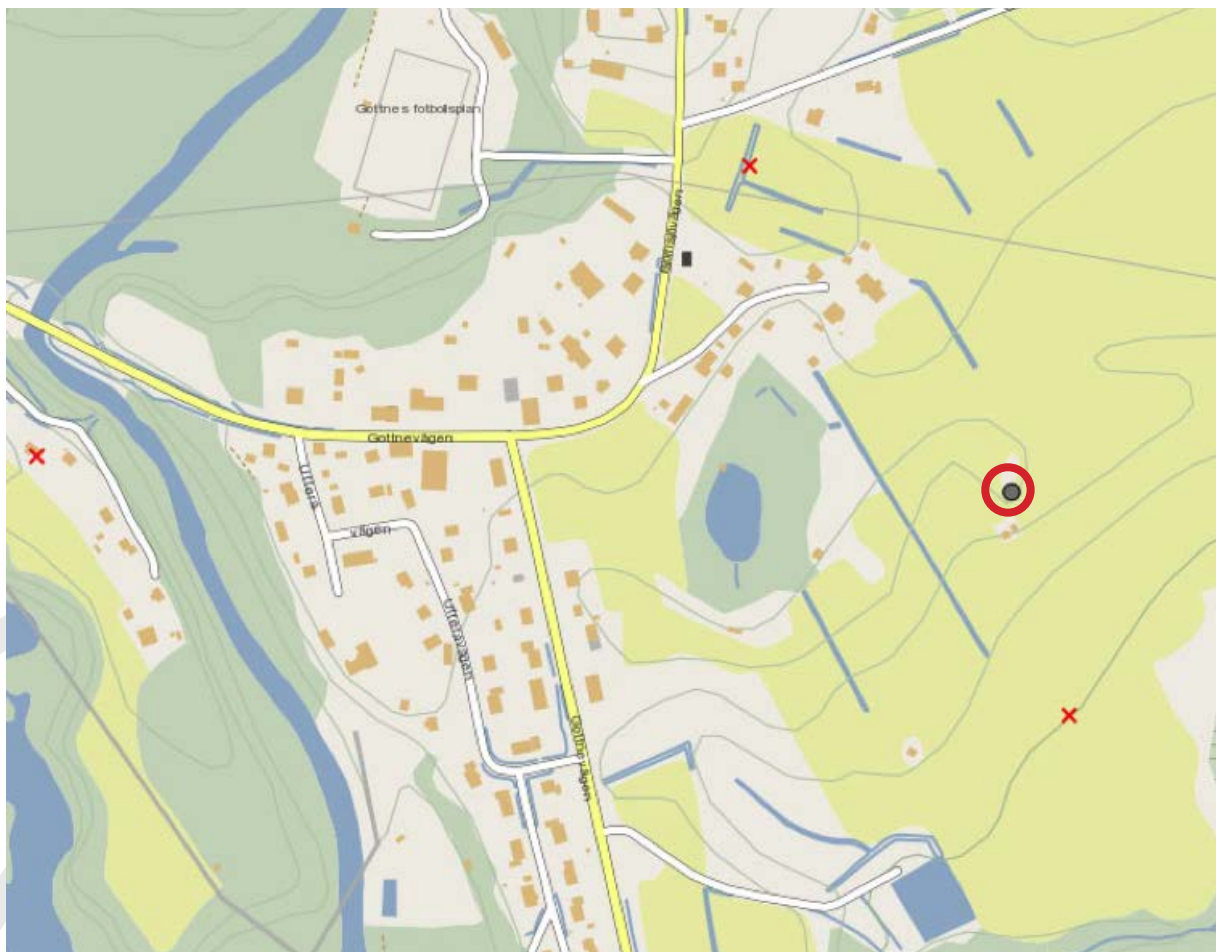
Vieraillkaa kartan näyttämässä paikoissa!

Kartan itäpuolella on kaksi punaista ristiä ja yksi harmaa piste. Menkää harmaan pisteen näyttämään kohtaan, joka sijaitsee pellolla Östansjösjön-järven ja kylän läheisen pienen lammen välissä.

Kartalla näkyvät kolme punaista ristiä ovat irtolöytöjä, jotka on löydetty esimerkiksi pellon kyntämisen yhteydessä. Tutkimme kahta ristiä, jotka ovat meistä lähimpänä pohjoisessa ja etelässä.

Selvittäkää Fornminnen-mobiiliohjelman tai Fornsök-nettisivun avulla seuraavat asiat:

- Minkälainen irtolöytö on järveä lähellä oleva alempi kohde?
- Minkälainen irtolöytö on ylempi kohde?
- Mitä kysymyksiä nämä irtolöydöt teissä herättävät?

OPETTAJA

Faktoja irtolöydöistä

Pohjoinen irtolöytö.

Irtolöytö, verkon kiviriippa, harmaata kivilajia, johon on porattu reikä. Kiviriipan halkaisija on kuusi senttimetriä ja esine on 23,5 senttimetriä leveä. Reiän halkaisija on yksi senttimetri. Kiviriippa löydettiin ojitetusta lammesta Gottnen kylän keskeltä. Esine on omistaja Alf Kallenin hallussa.

Eteläinen irtolöytö.

Piikivi, löydetty kynnetystä pellosta Lyöty piikivi. 2,5 senttimetriä pitkä, 1,2 senttimetriä leveä ja 0,1 senttimetriä paksu.

Miettimistä!

- Kuinka tällä alueella voi olla verkon kiviriippoja?
- Mihin piikiveä käytettiin ja kuinka vanha löytö voi olla?
- Milloin Östersjösjön-järvi oli merenlahden pohjukka?

Maa kohoaa nykyään kahdeksan millimetriä vuodessa, mutta ennen maankohoamisvauhti on ollut nopeampaa. Miettikää näitä kysymyksiä ja tutkikaa **faktaalehtea K5**. Metrilinja on annettu kartassa ja käyräväli on viisi metriä.

Lisätietoa

Piikiveä käytettiin pääasiassa **kivikauden** aikaan eri puolilla maailmaa työkalujen valmistamiseen. Piikiven rikkomisesta muodostuvat sirut ovat hyvin teräviä, aivan kuten partaveitsiä tai skalpelleja. Piikivi on kuitenkin **terästä** pehmeämpää ja se tylsyy nopeammin. Se soveltuu silti hyvin teräviin teriin, jotka ovat puolestaan erittäin hyödyllisiä **keihäiden, puukkojen, nuolenkärkien** ja muiden **työkalujen** valmistuksessa. Piikiveä voi myös käyttää tulen sytyttämiseen: kipinöitä syntyy, kun **tulirautaa** lyödään piikiveä vasten. Nämä kipinät voidaan "pyydystää" **taulan** avulla, minkä jälkeen on suhteellisen helppoa sytyttää **tuli**.

Verkon kiviriippa. Verkon kiviriippoina tai painoina on todennäköisesti käytetty litteitä, pyöreitä tai soikeita kiviä, joihin on porattu reikä. Tällaisia löydöksiä on löydetty jopa kivikaudelta saakka.

OPETTAJA

Milloin Östersjösjön-järvi oli merenlahden pohjukka?

Olemme noin 30–35-metrin korkeudella ajanjaksolla 1200–1600 vuotta e.Kr. eli 3200–3600 vuotta sitten! Tällöin olemme pronssikaudella, ja kyseinen alue oli miellyttävä pysyvä tai tilapäinen asuinpaikka. Monet irtolöydöt ja asutukset ovat kaikei tältä ajalta.

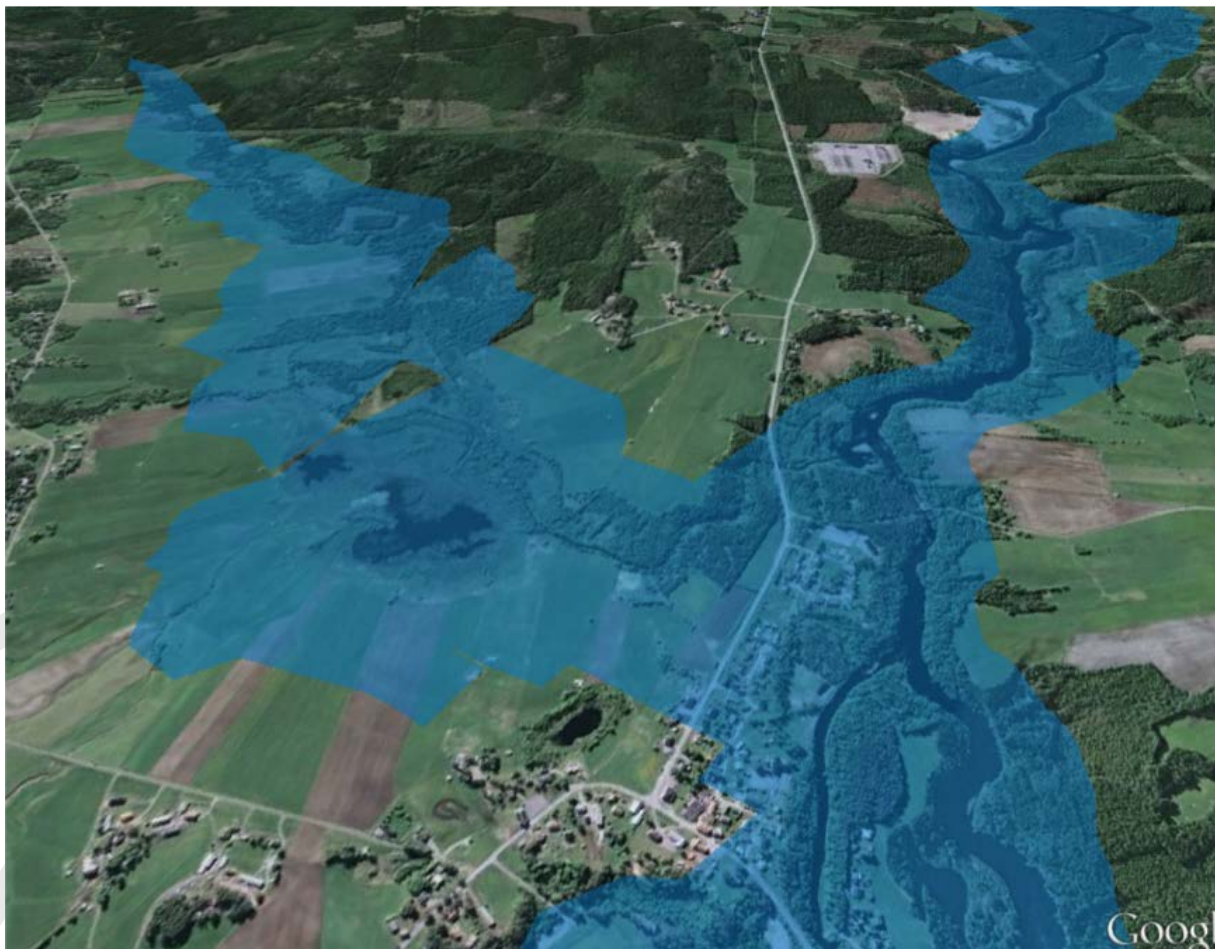
Google Earth -kartan avulla (katso teeman 5 opettajanohjeista neuvot kartan käyttöön) voimme nähdä, miltä rantaviiva näytti 3200 vuotta sitten!

Oppilaiden tehtävä

Opettajien tulee itse valitsemallaan luovalla tavalla antaa oppilaille tietoa sukukummuista, muista Gott-nesta löydettyistä irtolöydöistä sekä niiden yhteydestä maankohoamiseen. Oppilaiden tulee saada jonkin verran historiallista taustatietoa.

Hankkikaa lisää tietoa kylästä. Onko alueella erityistä historiaa tai perinteitä, onko alueella esimerkiksi oleskellut kuuluisia historiallisia henkilöitä? Kertomuksia ja taruja? Dokumentoikaa ne ja esittäkää ne muille ryhmille.

Rakentakaa pienoismalli kylästä sellaisena kuin se oli vanhan kartan aikaan.

Google Earth -kartta rantaviivasta noin 35 metrin korkeudelta.